

PICTORIAL PRINCIPLES IN BUILDING AMPLITUDE OF STUDENTS OF ROMA ORIGIN

Vanya Godzhelova

AMTIES - AMDFA – Plovdiv, Republic of Bulgaria, godzhelovanya@gmail.com

Abstract: The written here report examines an up-to-date problem connected to pictorial art education of Roma students in the general secondary school/high school. The problem is relatively new and insufficiently investigated, it provokes interest in a new research and bringing out to a theory. The aim is to establish knowledges and skills of Roma students in 7th grade to picture a landscape. Object of the study are: the trainees/ the students/ and the results of their pictorial action, with the subject – matter - flat-decorative and volumetric-spatial construction. And the Hypothesis - the assumption that students will do better with the flat decorative construction than with the volumetric-spatial construction. Methods of the research are: theoretical analysis of literary sources, observation, artistic-pedagogical and comparative analysis of pictorial results. The experiment includes two themes for the given lessons which problems represent the principles of shaping: "Landscape - flat-decorative construction" and "Landscape - volume-space construction". The volume - spatial principle gets attention to the perspective facts in the landscape (linear and aerial perspective) and face us a new problem in the curriculum. Based on the principles, criteria and indicators ,new object of evaluation are being developed . As a result, the hypothesis of a more successful reconstruction of the landscape through flat decorative construction is demonstrated, and the evidence is - the achievements and the analysis of the results. The reflection of the linear perspective in the spatial dimension creates difficulties, and the need of help of the teacher. The study of the prospective facts forms knowledges and skills for plotting objects, for their alteration and reduction in depth, which is amplified by the tonality enrichment to reproduce the spatial characteristics. The experience shows that with doing more exercise and purposeful pedagogical activity the difficulties are overwhelmed. As a result, Roma students' desire building the space decorative construction, with a clear prefer in contrasting and intense colors.

Keywords: Roma students, Landscape - flat-decorative construction, Landscape - volume-space construction

ИЗОБРАЗИТЕЛНИ ПРИНЦИПИ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА ПРОСТРАНСТВОТО ОТ УЧЕНИЦИ С РОМСКИ ПРОИЗХОД

Ваня Годжелова

АМТИИ – гр. Пловдив, Република България, godzhelovanya@gmail.com

Резюме: Настоящият доклад разглежда актуален проблем, във връзка с обучението по изобразително изкуство на ученици от ромски произход в средното общообразователно училище. Проблемът е сравнително нов и недостатъчно проучен, поражда интерес за изследване и извеждане на теория. Целта е да се установят знанията и уменията на ромските ученици в седми клас за изобразяване на пейзаж. Обект на изследване са обучаваните и резултатите от тяхната изобразителна дейност, предмет - плоскостно-декоративното и обемно-пространственото изграждане. Хипотеза – предположението, че учениците ще се справят по-добре с плоскостния, отколкото с обемно-пространствения принцип. Методите на изследване са: теоретичен анализ на литературни източници, наблюдение, художествено-педагогически и сравнителен анализ на изобразителни резултати. Експериментът включва две теми за уроци, чиито проблеми представят принципите на формообразуване: „Пейзаж – плоскостно-декоративно изграждане“ и „Пейзаж – обемно-пространствено изграждане“. Обемно-пространственият принцип поставя на внимание перспективните явления в пейзажа (линейна и въздушна перспектива), като нов проблем в учебното съдържание. Съобразно принципите се разработват критерии и показатели за обективизиране на оценяването. В резултат се доказва хипотезата за по-успешно пресъздаване на пейзажа чрез плоскостно-декоративното изграждане, видно от постиженията и анализа на резултатите. Отразяването на линейната перспектива при обемно-пространствения принцип, създава трудности, чието преодоляване провокира необходимост-та от помощта на учителя. Изучаването на перспективните явления формира знания и умения за планово отразяване на обектите, за тяхното изменение и умаляване в дълбочина, което се подсилва от тоналното обогатяване за

пресъздаване на пространствените характеристики. Опитът показва, че с повече упражне-ния и целенасочена педагогическа дейност трудностите са преодолени. В резултат се установяват жела-нията на ромските ученици за изграждане на пространството плоскостно-декоративно, с явно предпо-читание към контрастните, интензивните и наситените цветове.

Ключови думи: ромски ученици, плоскостно-декоративен пейзаж, обемно-пространствен пейзаж

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Детската изобразителна дейност е своеобразен показател за единство на познанието и действието, умението и творчеството, спонтанността и интерпретацията. Ако към творчеството на децата се подхож-да само като следствие, без да се отчитат психологическите особености, интересите и желанията за твор-чески идеи и решения, едва ли бихме могли да стигнем до по-задълбочени изводи, относно постиженията в изобразителната дейност. Изследването на особеностите в художествената дейност на учениците от ромски произход е проблем, който е слабо и незадълбочено проучен у нас. С него се занимават отделни автори. З. Янакиева дава частична информация за интересите, възможностите и проблемите на ромите в обучението по изобразително изкуство, в сравнение с българските деца. Като недостатъчно проучен, въп-росът поражда интерес за изследване. Той е актуален и значим в художествено-педагогическата прак-тика, което обуславя извеждането му на теория. Обект на внимание е изобразителната дейност на ученици, обучавани в седми клас, по-специално техните знания и умения за двумерно-плоскостно и триизмерно отразяване на пространството в пейзажа, посредством закономерностите на перспективата.

2. ПРИНЦИПИ ЗА ОТРАЗЯВАНЕ НА ПРОСТРАНСТВОТО

В обучението по изобразително изкуство учащите изграждат система от знания, умения и отноше-ния. При провеждане на настоящето изследване целта е да се проучат, какви са знанията и уменията на ученици, обучавани в 7. клас от ромски произход за плоскостно и обемно изграждане на обектите в прос-транството. За плоскостния принцип е характерно, че обемът, пространствените отношения и перспек-тивните изменения на обектите не се отразяват. Подчертава се плоскостта, върху която се изграждат. Обратно, при триизмерното изображение се създава илюзия за дълбочина. „Освен височина и широчина включва – дълбочината, която се отразява не с реалните размери, а с илюзията за нея. Претворяването представлява по-висока степен на сложност. Състои се в създаване на триизмерно изображение върху двумерна плоскост, за чието измерение няма плоскост, в която да се разположи изображението за дълбо-чина. В обучението се набляга на оптичката, зрителната измама, чрез елементите на светлосянка“⁷¹. Обект на изследване са изобразителните резултати на ученици в 7. клас от ромски произход, обучавани в ОУ „Св.Св. Кирил и Методий“, с. Стрелци, обл. Пловдив. Предмет – е обемно-пространственият и плоскостно-декоративният принцип за изграждане на пространството в пейзажа. Хипотеза на изследва-не е предполагаемото съждение, че ромските ученици ще изпълнят изобразителната задача (пейзаж) по-добре чрез плоскостно-декоративния принцип, отколкото чрез обемно-пространствения. В подкрепа на хипотезата е становището на З. Янакиева, базирано на емпирично проучване, а именно: че при „художествените интереси се наблюдава по-голямо желание за работа в областта на декоративно-приложните изкуства 44%, отколкото към изящните – 31%, вероятно поради естетическите предпочитания и по-достъпните средства за изразяване (декоративна линия, декоративен цвят и декоративна форма)“⁷². Твърдението се основава и на водещото значение на плоскостното изграждане в обучението до 6. клас, съобразено с психологическите, възрастовите и изобразителните възможности на учениците. В 6. клас за-почват да се изучават перспективните явления при натюрморта, а в седми – при пейзажа. Допуска се предположението, че седмокласниците ще справят и с двата принципа, но вероятността е, по-голямата част да се извият по-успешно при плоскостното, отколкото при обемното изграждане. Тримерно-плано-вото разположение е възможно да предизвика затруднения, породено от желанието да се изобрази идея, която изисква знания и умения за перспективните изменения. Техния дефицит е в съответствие с очаква-нията за по-ниски резултати при обемното изграждане. „При

⁷¹Yanakeva, Zora. Still life art training in the general and vocational education schools in Bulgaria. – V: Knowledge – international journal. Institute of Knowledge Management – Skopje. Skopje: Vol. 17, No 4, pp. 1509-1784, p.1680, 2017.

⁷²Янакиева, З. Мотивацията в обучението по изобразително изкуство в прогимназиален етап. – В: *Годишник* на АМТИИ. Пловдив: АМТИИ, 171, 2013.

ромските ученици изучаването на проблема с перспективата в VI клас надвишава изобразителните им възможности, при което се наблюдава отказ за работа по темата. Причините могат да се потърсят в сериозните пропуски назад в обучението, включително и по другите учебни дисциплини, които се отразяват на забавените темпове на развитие в сравнение с българските им връстници. Перспективното рисуване се осъществява в междупредметна връзка с геометрията, а интересите на ромите като цяло в областта на математиката са по-слабо изразени, което дава отражение и в обучението по изобразително изкуство⁷³. За осъществяване на педагогическия експеримент се употребяват следните методи: теоретичен анализ на проблема в научната литература; наблюдение на учебната дейност; художествено-педагогически анализ на ученическо творчество; количествен и качествен анализ на резултатите от проучването. Изследването се проведе в периода 15.02.2017 – 22.02.2017г. в ОУ „Св. Св. Кирил и Методий“, с. Стрелци, обл. Пловдив. Експериментът включва два урока с теми: „*Пейзаж – плоскостно-декоративно изграждане*“ и „*Пейзаж - обемно-пространствено изграждане*“. И двата урока са комбинирани с планирани образователни, развиващи и възпитателни цели. Методите на обучение включват: обяснение, беседа, демонстрация, инструктиране, корекция, анализ на произведения, обсъждане, конферанс. Учебно-техническата осигуреност – снимков материал, репродукции, детско творчество. Проблемът за пространството се разглежда теоретично и практически в изобразителната дейност, чрез двата принципа на формообразуване – плоскостно-декоративен и обемно-пространствен. След приключване на уводната част на урока, в която се изясняват учебните проблеми и задачи, се очаква учениците да имат ясна представа за предстоящата работа. Темата за плоскостното изграждане на пейзажа е свързана по-скоро със затвърдяване на знанията от предходните години. Особено-ностите на принципа са добре познати. Разглеждат се основни понятия като стилизация, декоративен цвят, декоративна линия и др. „Учениците имат по-развит усет и чувство към приложните дейности, отколкото към изящните – към изграждане на декоративни композиции и следване в тях на ритъм и симетрия. Увеличат се по стилизация на натурата и пресъздаване на растителни и животински орнаменти“⁷⁴. Целите на обучение са: 1) *Образователни* – обогатяване на знанията за декоративно-плоскостното изграждане на пейзаж. 2) *Развиващи* – усъвършенстване на уменията за стилизация, чрез употреба на декоративен цвят, декоративна линия и т.н. 3) *Възпитателни* – въздействие върху естетическите чувства и преживявания, чрез възприемане на художествени произведения изобразяващи пейзаж, с акцент върху декоративните изразни средства. *Изобразителната задача* по темата: „*Пейзаж – декоративно-плоскостно изграждане*“ включва следните инструкции: 1) стилизирайте природни и архитектурни форми за пейзаж; 2) изградете баланса, равновесието и центъра в композицията; 3) използвайте като изразни средства декоративната линия и декоративния цвят.

Обемно-пространственият принцип поставя на преден план перспективните проблеми, композиционния строеж и елементите на линейната перспектива за планово разположение на обектите в пространството и измененията им в нефронтално положение. Задълбочаването на проблемите на въздушната перспектива продължава от обучението в 6. клас. Дидактическите цели на урока са: 1) *Образователни* – формиране на знания за обемно-пространственото изграждане на пейзаж и опресняване на изученото по перспектива. 2) *Развиващи* – формиране на умения за тримерно построяване на обектите и разработване на плановете. 3) *Възпитателни* – възпитаване на естетическо отношение към пейзажа. Практическата задача включва: 1) Изобразяване на пейзаж, чрез изграждане на композиционния център, постигане на баланс и равновесие. 2) Планово отразяване на обектите, чрез законите на линейната и въздушната перспектива. 3) Изпълнение на задачата в цвят с материали по избор.

Първата фаза на педагогическия експеримент се провежда на 15.02.2017 г. с ученици от ромски произход в 7. клас. Темата на урока е: „*Пейзаж – плоскостно-декоративно изграждане*“, предвиден за два учебни часа. От учениците се очаква да притежават знания и умения за плоскостно-декоративно изграждане. Задачата се приема позитивно, с повишена емоционалност и желание за работа. Диагностичната проверка показва, че учениците имат необходимите знания и умения, усвоени от предходните години, във

⁷³ Янакиева, З. Мотивацията в обучението по изобразително изкуство в прогимназиалния етап при ученици от български и ромски произход. – В: *Годишник на ШУ „Епископ Константин Преславски“*. Шумен: УИ Епископ Константин Преславски, Т. XVII D, 217, 2013.

⁷⁴ Янакиева, З. Обучение и възпитание чрез изобразителното изкуство в училищата с ученици от ромската етнокултурна общност. – В: *Съвременни тенденции на образователните технологии в началната степен на средното образование и педагогически взаимодействия в детската градина*. Пазарджик: ПУ Паисий Хилендарски, 127, 2003.

връзка с декоративно-приложните изкуства. Основните моменти от урока и практическите задачи се отбелязват на дъската в помощ на учениците в изобразителната им дейност. В творческия процес обучаваните се чувстват уверени, работата върви гладко без сериозни проблеми, които да възпрепятстват изпълнението. Времето за завършване на пейзажите е достатъчно. В края на часа е предвидена десетминутна дискусия, във връзка с резултатите от изобразителната дейност. В нея учениците изразяват общите си впечатления, индивидуални мнения и оценъчно отношение.

Втората фаза на експеримента се провежда на 22.02.2017 г. Перспективните явления в пейзажа са нов проблем от учебното съдържание, спрямо разглежданите – до момента през годините. Като теми са обект на внимание в началото на учебниците. Предполага се, че поради познаването на материала учениците ще се справят със задачата. По време на урока обаче седмокласниците споделят притесненията си, относно техните възможности за обемно-пространствено изграждане на пейзажа, от което проличава не-сигурността за постигане на резултатите. Подготовката за часа протича сходно с тази от изминалата седмица. Опорните моменти и задачи се записват на дъската, а нагледните материали се поставят пред учениците. Конструктивната постройка, съобразно спазването на линейната перспектива видимо затруднява учениците, което отнема много труд и значителна част от времето за разработване на линейната рисунка. Поражда се необходимостта от помощта на учителя. На тази възраст ромските ученици все още обичат да рисуват с цветни материали. „Учениците предпочитат цветните пред черно-белите материали“⁷⁵. Затова когато започват работа с тях, възвръщат мотивацията и желанието си за изобразителна дейност, възстановяват темпото, поради което успешно завършват пейзажите преди края на часа. Обсъжда-нето по време на конференс протича по-дълго, защото задачите се оказват трудни за голяма част от класа, което налага повече обяснения. За осъществяване на обективно оценяване на резултатите, се планират дидактически критерии и показатели. „Необходим е обективен подход, който да се основава на положен труд, а количествената оценка да отчита индивидуалните постижения“⁷⁶. Пейзажите се диференцират в две групи, с оглед на задачите за плоскостно-декоративно и обемно-пространствено изграждане. Съобразно тях се разработват по два критерия, към които има по два показателя – *Таблица 1.* и *Таблица 2.* Вторият критерий – *композиционен строеж* е общ за двете групи.

Таблица 1.

Плоскостно-декоративен пейзаж	
I критерий – двумерно изграждане на формата	
<i>1. Показател - чрез стилизация</i>	<i>2. Показател - чрез декоративна линия и декорат. цвят</i>
Степени на диференцираност:	Степени на диференцираност, изграждане чрез:
постигане на стилизация стилизация с леки отклонения стилизация с по-сериозни отклонения липса на стилизация	декоративна линия и декоративен цвят декоративна линия и декорат. цвят с леки отклонения декор. линия и декор. цвят със сериозни отклонения липса на декоративна линия и декоративен цвят
II критерий - композиционен строеж	
<i>1. Показател - баланс и равновесие</i>	<i>2. Показател - композиционен център</i>
Степени на диференц. – постигане на:	Степени на диференцираност – постигане на:
баланс и равновесие баланс и равновесие с леки отклонения бал. и равнов. със сериозни отклонения липса на баланс и равновесие	композиционен център композиционен център с леки отклонения композиционен център с по-сериозни отклонения липса на композиционен център

Таблица 2.

Обемно-пространствен пейзаж	
I критерий – триизмерно изграждане на пространството	
<i>1. Показател - чрез линейна перспектива</i>	<i>2. Показател - чрез въздушна перспектива</i>
Степени на диференцираност – постигане на:	Степени на диференцираност - постигане на:

⁷⁵ Янакиева, З. Проблеми в обучението по изобразително изкуство с ученици от ромски произход в прогимназиален етап. – В: *Годишник на АМТИИ*. Пловдив: АМТИИ, 206, 2012.

⁷⁶ Янакиева, З. Педагогическата практика по изобразително изкуство във висшето училище. Пловдив: Имеон, 83, 2011.

дълбочина, чрез спазване на перспективата дълбочина с леки отклонения от перспективата дълбочина със сериозни отклонения от перспек. липса на опит за използване на перспектива	дълбочина чрез въздушна перспектива дълбочина с леки отклонения във възд. перспектива дълбочина със сериозни отклонения във въз. персп. липса на дълбочина
II критерий - композиционен строеж	
<i>1.Показател</i> - баланс и равновесие	<i>2.Показател</i> - композиционен център
Степени на диференцираност – постигане на:	Степени на диференцираност – постигане на:
баланс и равновесие баланс и равновесие с леки отклонения баланс и равновесие със сериозни отклонения липса на баланс и равновесие	композиционен център композиционен център с леки отклонения композиционен център със сериозни отклонения липса на композиционен център

Сравнителният анализ показва, кои от двата принципа е по-успешен за учениците, при изграждане на пространството в пейзажа, а именно: плоскостно-декоративният. Количествената обработка на данните дава средната оценка, получена от сумирането на резултатите по отделните критерии и показатели, която е Отличен 5,84. Показателят *стилизация* на критерия *двумерно изграждане на формата* е изпълнен 100% отлично от всички ученици. Стремелът за най-общо пресъздаване на формата, характерен за на-чалните класове, запазва своята сила и се реализира максимално. Плоскостно-декоративният принцип ка-то основен начин за изразяване, остатък от предходните години, дава отражение върху резултатите. Практикуван дълго време, той се усъвършенства чрез разнообразието от задачи, в които стилизацията е водеща. Реалистичното пресъздаване на обектите, чрез отразяване на видимите изменения в дълбочина, се оказва проблем за ромските ученици, дори в горните класове. Като причина може да се посочи непра-вилното направляване от учителя и видимото предпочитание на обучаваните към декоративните изкуст-ва, техните изразни средства и възможности. По втория показател постигане на *декоративен цвят и де-коративна линия* средната оценка е Отличен 5,87, което потвърждава казаното и стремежа за прецизно изпълнение на задачите от ромските деца. Впечатление прави старанието към перфекционизъм. Едва при трима ученика се наблюдава частично нюансиране. Забелязва се също очертаване на формите с декора-тивна линия. В три от рисунките тя напълно липсва, но ясно разграничените плоскостни петна компенси-рат отсъствието ѝ, внушаващи усещане за линеарност. Критерият *композиционен строеж* е общ за двата принципа. Неговите показатели *баланс и равновесие* и *композиционен център* дават възможност за съпос-тавка между изпълнението на двете задачи. Показателят *баланс и равновесие* при плоскостното изграждане показва Отличен 5,83. Единствено в две от рисунките при баланса има леки отклонения, но те биха могли да се разглеждат и като творчески решения. Във всички останали творби обектите са добре поместени и позиционирани. Оценката за *композиционния център* като показател е Отличен 5,66. Резул-татът от него, спрямо останалите показатели, които се отнасят за плоскостния начин на изобразяване е най-нисък. При една от творбите оценката е Добър (4), поради по-големите отклонения в композицион-ното разположение на обектите, поставени хаотично без видима връзка помежду. В други две рисунки грешките са по-леки, а останалите пейзажи са изпълнени отлично, което свидетелства за осъзнаване на смисловата връзка между обектите.

Общата средна оценка за обемно-пространствения принцип е Много добър (5.31). Първият крите-рий *триизмерно изграждане на пространството* обхваща показателите *постигане на дълбочина чрез линейна перспектива* и *постигане на дълбочина чрез въздушна перспектива*. По първия показател, включващ линейната перспектива, учениците имат най-ниска средна оценка Много добър (4,75). 50% от седмокласниците получават оценка Добър (4), 25% - Много добър (5) и 25% - Отличен (6). При полови-ната от рисунките при линейноперспективната постройка са допуснати сериозни грешки. Дълбочината е потърсена основно чрез показателя *въздушна перспектива*, който е по-лесно изпълним за децата, за сметка на трудностите при отразяване на съкращенията в нефронтално положение, в прехода от декоративно-плоскостно към обемно-пространствено изграждане. Още при първите уроци в 7. клас изобразяването на перспективните изменения при пейзажа се поставя на внимание на учениците. Учебният материал е сравнително нов, въпреки че в шести клас този въпрос се разглежда при натюрморта. Жанровите разли-чия създават специфични трудности за учащите, които нямат достатъчно практически опит и умения. Поради това резултатите са колебливи. По втория показател *постигане на въздушна перспектива* сред-ният успех е Отличен (5,66). Резултатът в сравнение с първия показател е значително по-висок. Десет от дванадесет

ученика се справят за Отличен. От останалите двама – единият – допуска леки грешки в зад-ния план, нанасяйки цветовете по-наситено. Другият – поради неправилна употреба на материала, не успява да пресъздаде усещане за дълбочина и да се справи успешно, за което оценката е сравнително по-ниска. Въпросът, дали подмяната на материала би могла да допринесе за подобряване на постиженията, остава неясен. Резултатите като цяло отговарят на очакванията, защото въздушната перспектива е проб-лем по-лесен за възприемане и пресъздаване, с оглед на интелектуалните и изобразителните възможности на учениците. Отслабването на цветовия контраст в дълбочина подпомага пространственото изграждане на отделните планове, което учениците усвояват в предходните класове. Първият показател *баланс и равновесие* по критерия *композиционен строеж* е с общ успех Отличен (5,58). Оценките варират от много добри до отлични, което показва уменията за справяне с композиционното разположение на обектите. По-малко от половината ученици допускат незначителни грешки, имащи отношение с баланса и равновесието в картинното пространство. Показателят *композиционен център* е със среден успех - Много добър (5,25). 50% от седмоласниците имат отлична оценка, 25% - много добра и 25% добра. При половината участници в изследването се наблюдават леки и по-сериозни грешки, спрямо очакваните резултати. Липсата на композиционен център и на акценти придаващи завършен вид на творбите, като важни страни, оказват влияние върху качествата на работата, а оттам и върху крайната оценка. Вниманието се фокусира върху незначителни и второстепенни обекти, които са недобре балансирани, или поставени да-леч в задния план, което не дава възможност за обобщаване и подсилване на същественото. Наблюдава се уеднаквяване на обектите. Анализът на изобразителните резултати навежда на мнение, че и при двата принципа на изграждане учениците показват силни и по-слаби страни. При плоскостно-декоративния на-чин на изобразяване постиженията са най-добри, при стилизиране на обектите. Изграждането на форма-та с декоративна линия и декоративен цвят, дава изключително добри резултати и заслужени отлични оценки. При обемно-пространственото и линейноперспективно изграждане оценката е най-ниска за цяло-то изследване. Липсата на системност в знанията и уменията води до сериозни затруднения при значителна част от учениците, за сметка на въздушната перспектива, пресъздадена много по-сполучливо, видно от резултатите. Като учебен проблем тя е достъпна и разбираема за възрастта, което обуславя отличните оценки. Интересен за анализ и при двата принципа е общият критерий – композиционен строеж. Резултатите при него показват висока оценка Отличен (5,58), което се дължи на знанията и уменията на учениците, относно търсенето на композиционно решение, постигането на баланс и равновесие във всяка творба, без значение от жанра. Характерно за ромските ученици е искреното желание за творчество, освободено от принудителни рамки и явно предпочитание за работа с цветове. Изискването за отразяване на линейната перспектива се явява ограничение, което създава усещане за непреодолими трудности и несигурност, възпрепятстващи изразителността. При плоскостното моделиране на формата впечатление прави разнообразието от интензивни и наситени цветове. Чувството на увереност за успех в цветовото полагане се оказва реалистично, предвид художествените резултати.

От проучванията в художественоизобразителната дейност на ромските ученици, могат да се направят следните обобщения и изводи: Изучаването на законите на линейната и въздушната перспектива формира умения за отразяване на пространството в дълбочина. Цветността от локална постепенно се обогатява тонално, което съдейства за пресъздаване на пространствените характеристики. Трудностите в изобразителната дейност с повече упражнения и педагогическа работа са преодолими. Хипотезата, че при изграждане на пространството учениците ще се справят по-добре с плоскостно-декоративния – отколкото с обемно-пространствения принцип се доказва като вярна, видно от по-високите и удовлетворяващи резултати при първата задача. За да се повишат постиженията, е нужна допълнителна работа от страна на педагога, който чрез подходящи методи и подходи да стимулира творческата активност.

3.ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В резултат от извършените проучвания се установяват интересите и предпочитанията на ромските ученици при изграждане на пространството в пейзажа. Те проявяват повече увереност и освободеност при плоскостно-декоративното пресъздаване на формите, отколкото при обемно-пространственото – с помощта на линейната перспектива, където допускат най-много грешки. Изследването дава възможност за фокусиране на вниманието именно върху този проблем, с цел да се преодолеят и превъзмогнат трудностите. Всички ученици потвърждават необходимостта от помощта на учителя, при изпълнение на задачата за

обемно изграждане на пейзаж. Затвърждава се мнението, че ромските деца имат силно изразен вкус към цветните, контрастните и свободните рисунки, създадени с много енергия и творчески ентузиазъм, предлагайки нестандартни решения в цветово отношение.

Фиг.1. Обемно-пространствен принцип

Фиг.2. Плоскостно-декоративен принцип

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Димчев, В. Изобразително изкуство. Методика. София: Просвета, 208, 1993.
- [2] Димчев, В. Развитие на художественоизобразителната дейност. София: ДИ Народна просвета, 246, 1977.
- [3] Занков, О., Дамянов, Б., Христова, О., Донева, Б. Изобразително изкуство за 7. клас. София: ИК Анубис, 112, 2008.
- [4] Янакиева, З. Мотивацията в обучението по изобразително изкуство в прогимназиален етап. – В: *Годишник* на АМТИИ. Пловдив: АМТИИ, 164-177, 2013.
- [5] Янакиева, З. Мотивацията в обучението по изобразително изкуство в прогимназиалния етап при ученици от български и ромски произход. – В: *Годишник* на ШУ „Епископ Константин Преславски“. Шумен: УИ Епископ Константин Преславски, Т.XVII D, 214-220, 2013.
- [6] Янакиева, З. Обучение и възпитание чрез изобразителното изкуство в училищата с ученици от ромската етнокултурна общност. – В: *Съвременни тенденции на образователните технологии в началната степен на средното образование и педагогически взаимодействия в детската градина*. Пазарджик: ПУ Паисий Хилендарски, 123-129, 2003.
- [7] Янакиева, З. Педагогическата практика по изобразително изкуство във висшето училище. Пловдив: Имеон, 159, 2011.
- [8] Янакиева, З. Проблеми в обучението по изобразително изкуство с ученици от ромски произход в прогимназиален етап. – В: *Годишник* на АМТИИ. Пловдив: АМТИИ, 200-208, 2012.
- [9] Yanakieva, Zora. Still life art training in the general and vocational education schools in Bulgaria. – V: *Knowledge – international journal*. Institute of Knowledge Management – Skopje. Skopje: Vol. 17, No 4, pp. 1509-1784, p.1677-1684, 2017.

